

SOPENA, MIREIA, *El somni més ambiciós. L'Editorial Selecta i la recuperació de
lectors*, Catarroja, Editorial Afers, 2025, 392 pp., ISBN: 979-13-87680-00-8

La història de la literatura, plenament consolidada en els estudis humanístics, s'ha beneficiat, durant les darreres dècades, de nombroses aportacions que han ampliat tant les perspectives com les metodologies adoptades. Així, l'anàlisi de les condicions materials en què es desenvolupa el camp literari ha merescut una atenció creixent, sobretot en l'àmbit del que podríem anomenar la història de l'edició, dedicada a l'estudi dels diferents projectes editorials i de les persones que els van fer possibles. Des d'un punt de vista més conceptual, les teories sistèmiques han intentat incorporar aquesta dimensió a la comprensió mateixa del fet literari, amb la pretensió de superar els enfocaments estrictament biogràfics o textuals, sobretot aquells que es construeixen sobre un cànon aparentment indiscutible. Gràcies a Pierre Bourdieu o Itamar Even-Zohar, per esmentar dos clàssics contemporanis, disposem d'eines metodològiques contrastades i sòlides per a donar compte de les normes i les funcions que fan possible l'existència i l'evolució del circuit literari. Lluny d'estudiar la literatura a partir d'obres i autors singulars que són considerats «excel·lents», aquestes teories integren un conjunt de procediments d'anàlisi que responen molt millor a aquella idea fundacional de Madame de Staël, qui fa més de dos-cents vint-i-cinc anys reivindicà la literatura com a institució. Comprendre la literatura com un sistema reglat exigeix una posició antiromàntica, si se'n pot dir així, en la mesura que l'autor deixa d'ocupar el centre de l'anàlisi, que bascula cap a l'obra entesa en el seu context, en el qual la intervenció dels editors juga un paper sovint molt més decisiu i profund del que s'ha pensat. El valor de les genialitats individuals, així, es matisa —o directament es qüestiona—, mentre que els temes i els motius estètics es ponderen davant de factors més prosaics que expliquen igualment el desenvolupament d'una literatura. Una mirada com aquesta també contribueix a descentrar el paradigma nacional: si més no des de final del segle XIX,

la història de la indústria editorial no pot entendre's seguint les fronteres estrictes dels països o de les comunitats lingüístiques, sinó que obliga a abordar críticament aquests conceptes —sense per això menysprear-los—, en la mesura que són moltes les empreses que han transcendit l'abast del seu marc de referència cultural immediat per a inserir-se en un mercat capitalista que tendeix a la globalització.

Totes aquestes reflexions preliminars poden aplicar-se al cas de llibreter i editor Josep M. Cruzet (Barcelona, 1903-1962), responsable d'una de les editorials en català més importants del primer franquisme, Selecta, a més de dues llibreries fonamentals abans i després de la Guerra Civil, respectivament, la Catalònia i la Casa del Llibre (p. 53-59). I, en certa mesura, totes aquestes reflexions es manifesten, de manera més o menys explícita, en l'excel·lent biografia cultural que ha escrit Mireia Sopena a propòsit d'aquest homenot. *El somni més ambiciós. L'editorial Selecta i la recuperació de lectors* constitueix, així, una contribució decisiva a la història de l'edició, no tan sols per l'envergadura dels seus protagonistes, sinó per una sèrie de virtuts específiques de la proposta de Sopena. Abans d'endinsar-nos en el comentari de la seua contribució, volem destacar la rellevància de l'editorial Afers, el projecte dirigit per Vicent Olmos: són molts els volums de la col·lecció «Recerca i pensament» que apunten en una línia semblant a la desplegada per Sopena, de manera que el llibre enriqueix la sèrie alhora que es beneficia dels títols que la precedeixen. Al marge d'això, la completa bibliografia citada per Sopena —sobre la qual tornarem després—, demostra que són nombroses les aportacions prèvies que desbrossen la seua recerca, entre les quals cal destacar, per la seua magnitud, les històries editorials de Manuel Llanas i de Jesús A. Martínez Martín. Però com aquesta bibliografia també demostra, encara cal perfilar la majoria dels detalls que proporcionen aquestes visions panoràmiques. D'una banda, les històries generals han de completar-se amb històries particulars, sense les quals és impossible poder emetre un judici crític honest i mínimament objectiu. D'altra banda, aquesta mena de *zoom* històric ens ajuda a donar carta de naturalesa a les categories conceptuals proposades per Bourdieu, per exemple. Les regles amb què es configura el camp literari, com demostra sagaçment Sopena, no són mai abstractes, sinó

que responen a lògiques individuals i col·lectives susceptibles de ser analitzades amb rigor, sovint a partir de l'aportació individual de personalitats concretes. Josep M. Cruzet, present sempre en les aproximacions de conjunt, mereixia una biografia exhaustiva i exigent com la que ha confeccionat Mireia Sopena, capaç de captar el detall més revelador amb tota la solvència metodològica. No debades, la mateixa autora, editora de professió, havia publicat ja unes altres monografies igualment valuoses, centrades sobretot en el període de la postguerra, com ara *Josep Pedreira, un editor en terra de naufragis* (2011). També és destacable la seua activitat com a coordinadora de volums miscel·lanis sobre edició, els quals han esdevingut consulta obligada per a qualsevol investigador interessat en el tema, com són *Mutacions d'una crisi. Mirada crítica a l'edició catalana (1975-2000)* (2007, amb Josep Lluch) i *Pliegos alzados. La historia de la edición, a debate* (2020, amb Fernando Larraz i Josep Mengual). A pesar d'aquests precedents tan notables, *El somni més ambiciós* és, també, el llibre més ambiciós de Sopena, no tan sols per l'extensió (vora 400 pàgines), sinó per l'exercici d'estil, que fa molt llegidora una biografia amb una descomunal documentació i una gran profunditat analítica, que podria haver oscil·lat perillosament cap a una dicció massa acadèmica i fatigosa (sobretot si pensem que parteix del tema de la seua tesi doctoral, defensada l'any 2022).

A tot això cal afegir la feliç coincidència en el temps amb *Un cor furtiu*, la biografia de Josep Pla escrita per Xavier Pla (Destino, 2024), la qual converteix *El somni més ambiciós* en un contrapunt indispensable, fàcilment assequible per a les persones interessades en ambdós personatges, els quals comparteixen moltíssims punts en comú: Pla i Cruzet pertanyen si fa no fa a la mateixa generació, van destacar des de ben joves en la Barcelona noucentista i postnoucentista i van fer costat al colp d'estat de juliol de 1936; alhora, van compartir el desencís davant de l'evolució del franquisme, un règim que, si bé garantia els seus interessos de classe, ofegava la seua llengua i cultura. Per això, a partir dels anys quaranta, van dedicar tants i tants esforços a la reconstrucció del camp literari i, com molt bé diu el subtítol de la biografia, a la recuperació de lectors. En aquest sentit, és fonamental l'aventura cultural que van protagonitzar junts: com afirma Sopena, Cruzet convertí Pla «en el principal escriptor

de la literatura catalana» (161). Tot i el flirteig permanent de l'empordanés amb altres editorials, la relació professional i personal amb Cruzet es va mantindre fins al suïcidi de l'editor. Sopena no aprofundeix en les raons del final tràgic de l'editor, sinó que examina les complicitats i les desavinences entre autor i editor, reflex no tan sols de la seua personalitat, sinó també d'una època complexa i plena de matisos (p. 160-172). A la seua manera, Pla i Cruzet poden incomodar el lector actual, però alhora ofereixen llum sobre contradiccions intel·lectuals, cíviques i ètiques que, per desgràcia, tornem a experimentar vivament en el present. És fàcil jutjar amb severitat les decisions que prengueren altres persones en el passat, alhora que demanem indulgència davant de les nostres. Per això, biografies com aquestes ens ajuden a evitar els maximalismes, i ens permeten entendre millor la configuració del món literari de la postguerra —no tan diferent de l'actual— en tota la seua complexitat.

Al llarg de les pàgines del llibre apareixen tantes figures dignes d'atenció que seria ociós triar-ne unes quantes per a aquesta ressenya. Només cal fer una ullada a l'índex onomàstic —sempre tan útil— per a copsar la magnitud de la nòmina. Amb tot, per raons òbvies, ens agradaria subratllar l'interés de Sopena pels autors valencians, en particular Joan Fuster, qui jugà un paper destacat com a assessor i autor de *Selecta* (p. 184-187). No podem oblidar que l'any 1956 hi va publicar l'*Antologia de la poesia valenciana*. Aquell mateix any va guanyar el Premi Josep Yxart d'assaig en la Nit de Santa Llúcia. El volum guardonat, *Figures de temps*, va aparéixer en 1957. Al costat de Fuster, Ernest Martínez Ferrando fou un altre dels valencians que col·laborà amb més intensitat amb *Selecta*.

Al marge de totes aquestes consideracions, la proposta de Mireia Sopena excel·leix per un altre motiu. Com hem dit, l'autora ha desplegat una consistent trajectòria com a historiadora de l'edició, però no tan sols això, sinó que ha contribuït —de manera capdavantera en el nostre àmbit— a la reflexió crítica i al desenvolupament metodològic sobre la qüestió. Encara que ho faça amb la mesura que la caracteritza, l'autora destaca aquest punt en el primer paràgraf del llibre, dins de la brevíssima «Presentació» que l'encapçala (p. 13). El de la història editorial, diu, «és un camp de recerca viu». Ho és pel valor

dels «testimonis de primera mà», però també per «l'ascens social [durant els últims temps] dels mediadors» (terme propi de les teories sistèmiques). Això ha facilitat que, «des de l'òptica històrica o filològica», diversos estudis s'hagen «endinsat en la singladura d'unes empreses poc o molt significatives que, en gros, conformen un panorama que permet d'interpretar quines han estat les línies editorials predominants des de la modernitat fins a l'actualitat». Aquest marc cronològic i conceptual, en el qual situa la pròpia contribució, supera de bon tros la voluntat de donar compte de determinades trajectòries individuals o empresarials, i s'ha d'entendre com un gest d'ampliació de la història de la literatura en ella mateixa, cosa que exigeix uns sòlids fonaments conceptuals, els quals s'encaminen cap als dominis de la teoria literària. Mireia Sopena desplega aquesta arquitectura amb modèstia i seguretat alhora, com demostra —hi tornem— la bibliografia que clou el volum, oportunament dividida en les sis seccions següents: «història política», «censura», «història cultural», «història literària», «història editorial» i «Selecta». Tot i la preferència pel substantiu *història*, l'autora hi inclou no poques referències d'índole més aviat sociològica, que apunten al desig de configurar una metodologia d'anàlisi del camp literari capaç de millorar les aproximacions actuals i conjugar així, de manera sistemàtica i homologable entre tradicions, un esquema d'estudi que atorgue als editors i les editorials el lloc que en efecte mereixen. No debades, aquest és el camí que ens conviden a recórrer alguns dels teòrics que esmenta Sopena, com ara Louis Bodin, Pierre Bourdieu, Peter Burke o Roger Chartier. Per descomptat, és un camí sense culminació possible, que demana una notable honestetat intel·lectual i una constant revisió crítica de les coordenades d'anàlisi. Aquesta honestetat i aquesta mirada crítica són dos elements decisius que fan d'*El somni més ambiciós* una de les contribucions més importants dels últims anys a la nostra història cultural.

GONÇAL LÓPEZ-PAMPLÓ

Universitat de València

goncal.lopez-pampló@uv.es

ORCID: 0000-0001-5977-0075